

УДК 316.48:378.011.3-05787

Карина Володимирівна Шаповалюк

викладач кафедри психології,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,

м. Умань, Україна

ORCID: 0000-0002-4657-1402

shapovalyuk_karina@ukr.net

ПРОФІЛАКТИКА КОНФЛІКТНИХ ПРОЯВІВ У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті здійснено теоретичний аналіз причин виникнення конфліктів у студентському середовищі, схарактеризовані теоретичні особливості профілактики міжособистісних конфліктних проявів у студентському середовищі. Проаналізовано поняття конфлікту. Здійснено аналіз психологічних особливостей конфліктів у студентському середовищі, визначено шляхи подолання конфліктів у студентів. Окреслено позиції, які регулюють конфліктні процеси студентської молоді, схарактеризовано заходи зниження факторів конфлікту в молодіжному середовищі. Визначено передумови на напрямки профілактики конфліктів.

Ключові слова: Профілактика, конфліктні прояви, студентське середовище, особистість, заклад вищої освіти, конфлікт, педагогічний конфлікт, студентські конфлікти, взаємодія.

Karina Shapovalyuk

teacher of the department of psychology,

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,

Uman, Ukraine

ORCID: 0000-0002-4657-1402

shapovalyuk_karina@ukr.net

PREVENTION OF CONFLICT MANIFESTATIONS IN THE STUDENT ENVIRONMENT

The article provides a theoretical analysis of the causes of conflicts in the student environment, to characterize the theoretical features of the prevention of interpersonal conflicts in the student environment. The concept of conflict is analyzed. Preventive measures of conflict prevention are investigated. Prerequisites for conflict prevention are identified. it is important to take into account the impact on the social development of youth, spiritual values such as goodness, humanity, empathy, justice, tolerance, as well as the rules of everyday and business etiquette and rules of communication. Methods and techniques of influencing the opponent's behavior, socio-psychological methods of conflict prevention, focused on the correction of thoughts, feelings and moods. The analysis of psychological features of conflicts in the student environment is carried out, ways of prevention of conflicts at students are defined.

The positions that regulate the conflict processes of student youth are outlined, the measures to reduce the factors of conflict in the youth environment are characterized. Prerequisites for conflict prevention are identified. The implementation of these and other state measures is believed to help reduce social conflict among young people, strengthen creativity and help the younger generation to successfully and easily integrate into society. Analysis of the causes of conflicts in the youth environment due to reforms in the political and economic spheres, as well as changes in opinions, attitudes, values and outline the factors that prevent conflicts with confrontational solutions as a condition for successful integration of youth into society.

Key words: Prevention, conflict manifestations, student environment, personality, institution of higher education, conflict, pedagogical conflict, student conflicts, interaction.

Карина Владимировна Шаповалюк
преподаватель кафедры психологии,
Уманский государственный педагогический университет имени Павла
Тычины,
г. Умань, Украина
ORCID: 0000-0002-4657-1402
shapovalyuk_karina@ukr.net

ПРОФИЛАКТИКА КОНФЛИКТНЫХ ПРОЯВЛЕНИЙ В СТУДЕНЧЕСКОЙ СРЕДЕ

В статье осуществлен теоретический анализ причин возникновения конфликтов в студенческой среде, охарактеризованы теоретические особенности профилактики межличностных конфликтов проявлений в студенческой среде. Проанализировано понятие конфликта. Осуществлен анализ психологических особенностей конфликтов в студенческой среде, определены пути профилактики конфликтов у студентов. Определены позиции, которые регулируют конфликтные процессы студенческой молодежи, охарактеризованы меры снижения факторов конфликта в молодежной среде. Определены предпосылки для направления профилактики конфликтов.

Ключевые слова: Профилактика, конфликтные проявления, студенческая среда, личность, учреждение высшего образования, конфликт, педагогический конфликт, студенческие конфликты, взаимодействие.

Постановка проблеми. Зростання напруження у суспільстві визначає збільшення різноманітних конфліктів та необхідність їх вивчення з метою врегулювання негативних наслідків та повнішого використання закладених можливостей для розвитку особистості.

Однією з умов, що визначають ефективність освітньої діяльності студента у закладі вищої освіти, є сприятливий клімат у межах студентського середовища. Становлення атмосфери взаєморозуміння тривалим процесом, розтягнутим у часі.

Конфлікти виникають у будь-якій сфері життєдіяльності, де є натяк на взаємодію між людьми. Проблематикою конфліктів займаються всі, хто пов'язаний з діяльністю людей. Безліч методичної та навчальної літератури присвячено конфліктним ситуаціям в колективах. Однак важливим залишається вивчення конфліктів у студентському середовищі [11, с. 162-168].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню конфліктів, причин їх появи, місцю конфліктів в становленні та розвитку суспільства присвячено багато досліджень вчених різних напрямів.

Власне причини виникнення конфлікту, стилі поведінки в конфлікті, попередження та вирішення конфлікту досліджує Л. Авдєєв, О. Грибок, Л. Коберник, О. Котлова, В. Орлов, О. Отич та О. Фурса розглядають міжгрупові конфлікти, зокрема і в студентській групі, та характеризують технологію прогнозування, запобігання та профілактики конфліктів [11, с. 162-168].

Варто відзначити праці науковців: І. Булаха і Л. Долинської, Н. П. Волкова, О. О. Грейліха, А. Т. Ішмуратова, Л. О. Лисенка, Г. В. Ложкіна і Н. І. Пов'якель, Г. В. Ложкіна, М. Пірена, К.М. Лисенко-Гулемб'юк, А.М. Яцюк та інші.

У цих працях детально розглянуті питання призначення конфліктів; надано відомості про теорії конфліктів; висвітлено основні проблеми вивчення

конфліктів і створення теорій; подано інформацію про методологію та методи дослідження конфліктів; висвітлено прикладний аспект застосування знань про конфлікти, можливості їхнього попередження і подолання; розглянуті шляхи подолання труднощів, що виникають при вивченні конфліктів, стан сучасних досліджень у даному напрямку та інші питання [3, с. 38-43].

Формулювання мети статті. Здійснити теоретичний аналіз причин виникнення конфліктів у студентському середовищі, а також схарактеризувати теоретичні особливості профілактика міжособистісних конфліктних проявів у студентському середовищі.

Виклад основного матеріалу та результатів дослідження. Інтерес до цих проблем у соціально-економічному і політичному житті суспільства особливо зріс у сучасний період. Кожна з галузей наукових знань розробляла свої підходи, формувала свою термінологію, розглядала різні аспекти життя суспільства і навколишнього матеріального світу. У результаті все це призвело до розуміння конфлікту як явища і трактування конфліктології як науки.

Наразі в різних галузях знань і безпосередньо в практичній діяльності достатньо глибоко вивчені й розроблені окремі сторони цього багатогранного явища і розкриті теоретичні основи його розвитку [12, с. 360-365].

Процес навчання у закладі вищої освіти зумовлений розвитком особистості і міжособистісних взаємин і неможливий без суперечностей та конфліктів. Конфронтація із студентами, умови життя яких сьогодні не можна назвати сприятливими, є звичайною складовою реальності навчання [2, с. 34-40].

Період найважливіших соціальних і демографічних подій в житті людини, час формування соціальних і професійних орієнтирів, світогляду, початок трудової діяльності і створення сім'ї [10, с. 31-33].

Істотним для розуміння конфліктів у вищій школі є те, що крім психологічної проблеми конфліктів в освітньому процесі існує й дидактична проблема – спочатку у вигляді ряду причин, що детермінують виникнення суперечностей і конфліктів між студентами і викладачами.

Конфлікт розглядається як процес крайнього загострення суперечностей та боротьби двох або більше сторін соціальної взаємодії, який супроводжується негативними емоціями.

Усунення наслідків конфлікту, який уже відбувся, потребує від людини значної кількості сил та енергії. Водночас чим раніше виявлена ситуація суперечності у соціальних взаєминах, тим менше зусиль потрібно докласти для її усунення, тим легше знайти конструктивні шляхи її вирішення [2, с. 34-40].

У більшості випадків будь-яка конфліктна ситуація переходить на міжособистісні відносини, переростаючи при цьому в конфлікт. Найпоширенішим видом конфлікту є міжособистісний, які присутні майже у всіх сферах людської діяльності.

Значущою психологічною проблемою, яка вимагає вирішення, є міжособистісний конфлікт. Обидві сторони конфлікту намагаються вести себе активно, щоб розв'язати протиріччя, що виникли на користь однієї чи обох сторін.

Студентське середовище не позбавлене конфліктних ситуацій, оскільки тут виникає безліч різноманітних проблем. Вони можуть відбуватися безпосередньо в навчальному закладі або ж за його межами. Проблемні ситуації студентів досить різноманітні та масштабні за своїм проявом. Однак варто відзначити, що

найбільше вони пов'язані з навчанням і з особистими причинами психологічного й соціального характерів. Люди не реагують на всі ситуації з нашої точки зору, кожен керується власними принципами, ідеалами та переконаннями. Це пов'язано з тим, що мотивуюча сила у світогляді студентів належить їх ідеалам, які якісно відрізняються від ідеалів інших [8, с. 298-308].

Найбільш типовими для студентських конфліктів є такі, що виникають через невідповідність створених умов з умовами і ситуаціями, що обумовлено недоліками в організації освітнього процесу і побуту студентів, а також певними обмеженнями. Найбільш доцільна стратегія відносно конфлікту виявляється не в бажанні уникнути його за будь-яку ціну, а у вмінні спрямувати протиріччя колективу, тим більше що розбіжності бувають і продуктивними, тобто допомагають вирішити наболілі проблеми, усунути недоліки, підвищувати ефективність студентської діяльності.

Водночас у студентському середовищі виникає потреба в переживанні нових вражень, здобутті нового досвіду, створенні образу для успішного спілкування з оточуючими, а також потреба в самовираженні. Щоб задовольнити всі ці потреби, студент повинен пройти етапи глибокого внутрішнього переживання. Молоді люди шукають сприятливі психологічні умови для спілкування, очікують від оточуючих щирості, співпереживання й співчуття, шукають однодумців – людей, які здатні з ними розділити проблеми студентського життя. Проте таке спілкування молоді досить часто буває егоцентричним, тому що прагнення самовиразитися, донести свої проблеми переважає над інтересами та почуттями іншої людини. Це призводить до напруженості в стосунках і, як наслідок, виникнення міжособистісних конфліктів у студентському середовищі [9, с. 53-56].

Будь-який конфлікт порушує нормальний хід життя студентського колективу. Ось чому дуже важливо вміти попередити його, а якщо він вже виникнув, то швидко й ефективно вирішувати, намагаючись при цьому спрямувати енергію студентів на згуртування колективу, створення здорового морально-психологічного клімату.

Не дивлячись на різні визначення, в основі конфлікту лежить зіткнення. Конфлікти мають різні причини виникнення. В їхній природі лежать суперництво, непорозуміння, відмінності в інтересах, можливість домінувати над іншими.

Важливо, що найчастіше низька культура професійної взаємодії виявляється в бажанні або небажанні брати до уваги інтереси, прагнення всіх людей, які беруть участь у колективній взаємодії [7].

Конфлікт має також свої особливості. Для цього необхідні деякі елементи. По-перше, це об'єкт конфліктної ситуації. По-друге, цілі, мотиви учасників. По-третє, опоненти – сторони конфлікту. І останнє: поведінка спрямована на ліквідацію планів і руйнування намірів іншої сторони. Допоки присутні всі елементи структури конфлікту, він неусувний.

Конфліктна ситуація в студентському середовищі може виникнути через різні уподобання, в академічній групі, при спілкуванні з однолітками, протилежною статтю, батьками [11, с. 162-168].

До об'єктивних умов запобігання конфліктам належать: створення сприятливих умов для життєдіяльності; справедливий і гласний розподіл матеріальних благ у колективі, організації; розробка правових та інших

нормативних процедур вирішення типових конфліктних ситуацій; заспокійливе середовище, яке оточує людину [2, с. 34-40].

Попередити негативні прояви конфлікту в студентському середовищі можна на основі реалізації соціальних і правових норм і технологій. Це стосується проведення комплексної державної молодіжної політики, яка повинна здійснюватися через взаємопов'язані цільові програми – освітню, трудову, сімейну, громадянську соціалізації.

Важливо враховувати вплив на процеси соціального розвитку молоді, духовних цінностей як добро, гуманність, емпатія, справедливість, толерантність, а також норм повсякденного і ділового етикету та правил спілкування. Загальне засвоєння цих норм, ціннісних орієнтацій дозволить молоді активніше брати участь у врегулюванні можливих конфліктів та успішно інтегруватись в суспільство [1, с. 17-22].

Організація життєдіяльності суб'єктів соціальної взаємодії, яка спрямована на недопущення конфлікту або на мінімізацію ймовірності його виникнення називається профілактикою конфліктів.

Профілактика конфліктів є не менш важливою, ніж вміння їх вирішувати. За умови ефективної профілактики можна уникнути навіть найменших негативних наслідків, які можуть виникнути внаслідок конфлікту, який був вирішений.

Ефективними заходами профілактики й попередження конфліктів у закладі вищої освіти буде при дотриманні ряду певних передумов:

- знання загальних принципів управління в колективі та вмінням використовувати їх для аналізу конфліктних ситуацій;
- рівень загальнотеоретичних знань про сутність конфлікту, його причини, види й етапи розвитку;
- глибина аналізу на теоретичній основі конкретної перед конфліктною ситуації, що в кожному окремому випадку виявляється унікальною й потребує особливого комплексу методів і засобів її улагоджування;
- міра відповідності обраних методів коригування небезпечної ситуації, що виникла, її конкретному змісту [2, с. 34-40].

Для запобігання конфліктних ситуацій важливо створити сприятливий соціально-психологічний клімат у студентському колективі. Несприятливий психологічний клімат нерідко є причиною зниження ефективності праці, емоційні зриви й неконструктивну поведінку. Для формування сприятливого морально-психологічного клімату і для здійснення постійної профілактики педагогічних конфліктів, студентам, викладачам, адміністрації закладу вищої освіти важливо:

- враховувати особистісні особливості опонента;
- витримувати оптимальну соціальну дистанцію у спілкуванні;
- дотримуватися демократичного партнерського стилю спілкування;
- застосовувати активне вербальне та невербальне спілкування й активне слухання;
- підбирати коректну дипломатичну форму висловлювання;
- вживати позитивні конструктивні стверджувальні висловлювання, які є результатом позитивного мислення, уникаючи негативних психологічно-лінгвістичних кліше;
- здійснювати постійний контроль емоцій та економію власних емоційних ресурсів;

- зважати на позитивні й негативні наслідки, результати від втручання;
- відмовитися від погроз, психологічного тиску;
- здійснювати постійний пошук компромісу на основі емпатії, толерантності та рефлексії [6, с. 39-45].

Не менш значущим в освітньому процесі закладу вищої освіти є рекомендації:

- уникати несправедливої критики, не критикувати відсутніх;
- вказуючи людині на помилку, необхідно почати з похвали й щирого визнання достоїнств людини;
- краще вказати на конкретні помилки, ніж говорити загальні фрази;
- критикувати конкретні дії, а не особистість загалом;
- критикуючи важливо пояснити, як можна виправити ситуацію [13, с. 165-169].

Зрозуміло, що будь-якій особистості важко повністю відповідати всім тим вимогам, які висуваються до неї з огляду на ефективне запобігання конфліктів, толерантну взаємодію, безконфліктне спілкування з оточенням. Кожній людині по можливості слід оволодівати вміннями та навичками запобігання конфліктів, що сприятиме гармонізації особистісного життя людини, зростанню її взаєморозуміння з іншими людьми, а також поліпшенню психологічного клімату в колективі, підвищенню якості спільної діяльності [4].

Дієвим методом профілактики та запобігання конфліктів є своєчасне виявлення та правильне спілкування із конфліктними особистостями. Під конфліктними особистостями розуміємо тих індивідів, які звикли знімати свою напругу через суперечки та конфлікти. Це ті особистості, що часто мають багато комплексів, вони завжди невдоволені своїм соціальним становищем, статусом на робочому місці, вони агресивні і напружені.

Вагомою складовою роботи із профілактики конфліктів є безконфліктне спілкування. Результати соціологічних досліджень свідчать про те, що переважна кількість конфліктів є наслідком нетактовної поведінки учасників педагогічного процесу [14].

Якщо в колективі виникають конфліктні ситуації, значить, в ньому не створені умови для вдосконалення його організації і діяльності. Виникнення конфліктних ситуацій - явище закономірне, і в багатьох своїх проявах є однією з умов розвитку колективу, але разом з тим не можна забувати те, що будь-який конфлікт може сприйматися доброзичливо.

Під час конфлікту психологічний стан людини зазнає таких змін, що її думки і почуття починають значно відрізнятися від її думок і почуттів у ситуаціях повсякденного життя. Ці зміни, як правило, не усвідомлюються самою людиною і мають закономірний характер: підвищення рівня емоційної збудженості та напруги; зниження здатності до раціонального опрацювання інформації; підвищення рівня навіювання і, відповідно, зменшення ступеня критичного ставлення до себе, до конфліктуючих; пригнічення раціональних способів регуляції поведінки та почуття відповідальності за свої вчинки; відчуття власної сили, могутності та анонімності своїх дій, самого себе.

Запобігати конфліктам і розв'язувати їх – справа нелегка, яка потребує відповідних методичних знань та вмінь. Оволодіння ними відбувається шляхом підвищення кваліфікації через науково-методичні семінари з підвищення

психолого-педагогічної майстерності, окремі теми яких присвячені побудові педагогічної взаємодії та проблематиці конфлікту [11, с. 162-168].

Виходячи з цього, основу конфліктних ситуацій у студентській групі між окремими її членами становить зіткнення між протилежними інтересами, думками, цілями, різними уявленнями про спосіб їх досягнення. Особливу увагу при вирішенні міжособистісних конфліктів у студентському колективі слід приділяти викладачам, які безпосередньо працюють із ними. Однією з форм підвищення їхньої психологічної компетентності, ефективності діяльності щодо запобігання важким ситуаціям, які виникають в студентів, зокрема, це стосується і міжособистісних конфліктів, є психологічна консультація та психологічна служба, яка має діяти при університеті. Високої ефективності цієї форми можна досягти за умов взаємної довіри між психологом і педагогами [5].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, аналіз наукової літератури з розглянутої теми дав можливість встановити, що в наукових працях наявні напрацювання, які дають можливість ґрунтовно охарактеризувати підходи до вивчення конфліктів у студентському середовищі закладу вищої освіти. Для запобігання негативних наслідків потрібно вміти ефективно проводити профілактичні заходи в закладі. Вчасне попередження конфліктів допоможе зберегти сприятливу атмосферу в студентському середовищі.

Підсумовуючи вище сказане можна дійти висновку, що проблема яку розглянуто є актуальною і потребує подальшого вивчення, шляхом розроблення психологічних тренінгів та занять, які допоможуть мінімізувати конфліктні прояви у студентському середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійченко Г. І. Конфлікти та їх профілактика як умова успішної інтеграції студентської молоді в суспільство. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки.* 2018. № 4. С. 17-22. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2018_4_5.
2. Березовська Л. І. Профілактика конфліктів у вищому навчальному закладі. *Вісник Національного університету оборони України.* 2015. Вип. 2. С. 34-40. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2015_2_7.
3. Вінтюк Ю. В. Дослідження конфліктів у навчальній роботі зі студентами-психологами. *Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka: wydanie specjalne. Warszawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»,* 2020. № 54. С. 38–43.
4. Іонова О.М. Роль кафедри в профілактиці конфліктів у вищому навчальному закладі. *Матеріали науково-практичного семінару деканів і завідувачів кафедр.* Харків: 2011. 359 с.
5. Конфліктологія : підручник / за ред. О. М. Герасінової, Л. К. Панова. Х. : Право, 2002. 256 с.
6. Кошечко Н.В. Специфіка педагогічних конфліктів у вітчизняній вищій школі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка.* К.: Київський університет, 2017. Вип. 6. С. 39-45.
7. Кулініч І. О. Психологія управління : навч. посіб. К : Знання, 2008. 292 с.
8. Лисенко-Гелемб'юк К. М. Специфіка міжособистісного конфлікту в юнацькому віці. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія.* Івано-Франківськ: «Плай» ЦІТ, 2009. С. 298–308.

9. Лузан П.Г. Студентська група дієздатна тільки тоді, коли вона згуртована і безконфліктна. *Педагогіка толерантності*. 1999. №2. С. 53-56.
10. Ляшенко Л. М., Ластовченко І. В. Зміни соціокультурного середовища в Україні і значення емоційної зрілості молоді. *Рідна школа*. 2003. №1. С. 31-33.
11. Наконечна О.В. Робота наставника щодо профілактики конфліктів у студентській групі. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»* – Додаток 2 до Вип. 35, Том IV (16): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». К.: Гнозис, 2015. С. 162–168.
12. Руденко О. О. Психологічні особливості міжособистісних конфліктів студентів. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2010. №7. С. 360-365. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apnvlop_2010_7_49.
13. Сорока І. А. Семінар-тренінг "Психологічна профілактика конфліктів у педагогічному колективі ВНЗ". *Правничий вісник Університету "КРОК"*. 2014. Вип. 18. С. 165-169. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvuk_2014_18_26.
14. Телєгіна Д. М., Цимбал А. В., Шевчук О. А. Соціальні аспекти профілактики конфліктів в організації. *Актуальні проблеми економіки і управління: Зб. наук. праць*. К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського. Вип. 14. С.

REFERENCES

1. Andriychenko, H. I., & Buhayevs'kyu, I. I. (2018). Konflikty ta yikh profilaktyka yak umova uspishnoyi intehratsiyi student-s'koyi molodi v suspil'stvo. *Naukovyy visnyk Mykolayivs'koho natsional'noho universytetu imeni VO Sukhomlyns'koho*. Seriya: Pedahohichni nauky, (4), 17-22. [in Ukrainian].
2. Berezovs'ka, L. I. (2015). Profilaktyka konfliktiv u vyshchomu navchal'nomu zakladi. *Visnyk Natsional'noho universytetu oborony Ukrayiny*, (2), 34-40. [in Ukrainian].
3. Herasina, L. M., & Panov, M. I. (2002). *Konfliktolohiya: pidruchnyk*. Kharkiv: Pravo, 256. [in Ukrainian].
4. Ionova, O. M. Rol' kafedry v profilaktytsi konfliktiv u vyshchomu navchal'nomu zakladi. *Redaktsiyna kolehiya: MK Podberezs'kyu-d-r ped. nauk, prof. IF Prokopenko-akademik APN Ukrayiny, d-r ped. nauk, prof. MP Vasyl'yeva-d-r. ped. nauk, prof. VM Hryn'ova-d-r ped. nauk, prof.*, 46. [in Ukrainian].
5. Koshechko, N. (2017). Spetsyfika pedahohichnykh konfliktiv u vitchyznyaniy vyshchiy shkoli. *Visnyk Kyivskoho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. Pedahohika, (2), 39-45. [in Ukrainian].
6. Kulinich, I. O. (2008). *Psykhologhiya upravlinnya: Navch. posib.*/Ivan Oleksiyovych Kulinich. K.: Znannya. [in Ukrainian].
7. Luzan, P. H., & Zhaldak, L. M. (1999). Student-s'ka hrupa diyezdatna til'ky todi, koly вона z-hurtovana i bezkonfliktna. *Pedahohika tolerantnosti*, (2), 53-56. [in Ukrainian].
8. Lyashenko, L., & Lastovchenko, I. (2003). Zminy sotsiokul'turnoho seredovishcha v Ukrayini i znachennya emotsiynoyi zrilosti molodi. *Ridna shkola*, (1), 31-33. [in Ukrainian].
9. Lysenko-Helemb'yuk, K. M. (2009). Spetsyfika mizhosobystisnoho konfliktu v yunats'komu vitsi. *Zbirnyk naukovykh prats': filosofiya, sotsiolohiya, psykhologhiya*, 298-308. [in Ukrainian].

10. Nakonechna, O. (2015). Robota nastavnyka shchodo profilaktyky konfliktiv u student-s'kiy hrupi. *Mizhnarodni Chelpanivs'ki psykholoho-pedahohichni chytannya*, 16, 162-168 [in Ukrainian].
11. Rudenko, O. O. (2010). Psykholohichni osoblyvosti mizhosobystisnykh konfliktiv studentiv. *Aktual'ni problemy navchannya ta vykhovannya lyudey z osoblyvymy potrebamy*, (7), 360-365. [in Ukrainian].
12. Soroka, I. A. (2014). Seminar-treninh Psykholohichna profilaktyka konfliktiv u pedahohichnomu kolektyvi VNZ. *Pravnychuuy visnyk Universytetu KROK*, (18), 165-169. [in Ukrainian].
13. Tyelyehina, D. M., Tsymbal, A. V., & Shevchuk, O. A. (2020). Sotsial'ni aspekty profilaktyky konfliktiv v orhanizatsiyi. *Aktual'ni problemy ekonomiky ta upravlinnya*, (14). [in Ukrainian].
14. Vintyuk, YU. V. (2020). Doslidzhennya konfliktiv u navchal'niy roboti zi studentamy-psykholohamy. *Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka*, 38. [in Ukrainian].

Бібліографічний опис для цитування:

Шаповалюк К.В. Профілактика конфліктних проявів у студентському середовищі. *Психологічний журнал* / ред. О. Д. Сафін та ін. Умань : ВПЦ «Візаві», 2020. №5. С.79–87.